

LundaKem

Kemikalieplanen för Lunds kommun

Antagen av kommunfullmäktige den 27 september 2018

Kemikalieplanen i korthet

Kemikalieplanen är ett verktyg för att nå miljömålen i kommunens miljöprogram LundaEko II och minska Lundabornas exponering för kemikalier.

Områdena i LundaEko II med mål som har en direkt koppling till kemikalieplanen är:

- Område 1. Engagera flera
- Område 2. Hållbar konsumtion
- Område 3. Minskad kemikaliebelastning

Med barn och unga i fokus, omfattar planen följande områden:

- Bygg, underhåll och anläggning
- Upphandling
- Förskola, skola och fritidsverksamhet
- Information

Åtgärderna ska implementeras i kommunens arbete för att minska miljö- och hälsofarliga ämnen. Resultatet följs upp i den årliga miljöredovisningen vilket är viktigt för vidare arbete med kemikalieplanen. Kemikalieplanen kommer att omfatta tre år, därefter kommer den att revideras.

Kemikalieplanen ska strukturera upp arbetet som i delar redan pågår med att minska kemikaliebelastningen och vara ett stöd i att nå mål inom LundaEko II.

Lunds kemikalieplan är ett levande dokument som fortlöpande uppdateras med nya åtgärder, så att kommunen systematiskt och långsiktigt kan arbeta för en giftfri miljö. Uttrycket "giftfri miljö" kommer av det nationella miljö kvalitetsmålet "Giftfri miljö". Både "Giftfri miljö" och "minskad kemikaliebelastning" används i kemikalieplanen som begrepp för "minskad mängd miljö- och hälsofarliga kemiska ämnen i vardagen".

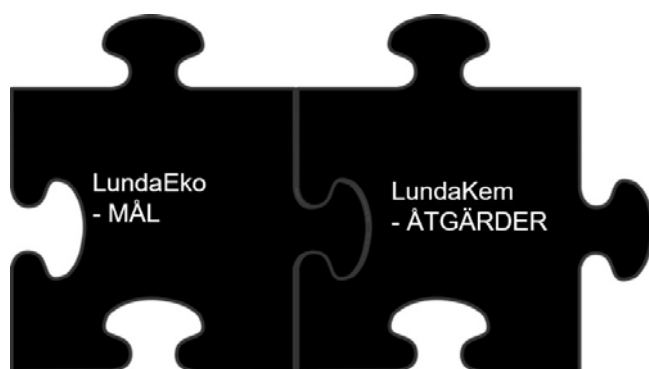
Innehåll

Kemikalieplanen i korthet	2
Därför behövs kemikalieplaner	4
Om kemikalier	5
Fokus på barn och unga	5
Åtgärder	6
Område 1: Bygg, underhåll och anläggning	6
Område 2: Förskola, skola och fritidsverksamheter.....	10
Område 3: Upphandling	13
Område 4: Information	17
Ämnen och områden av intresse.....	20
Mål och uppföljning	24
Revision och framtid.....	24
Så har vi jobbat med planen.....	24
Avgränsningar och kopplingar till andra dokument och planer	25
Lagstiftning	27

Därför behövs kemikalieplaner

I Lunds kommun finns ett program för ekologisk hållbar utveckling, LundaEko II, som bygger på de nationella miljökvalitetsmålen. Ett mål i miljöprogrammet har fokus på kemikalier, där framgår det att Lunds kommun ska jobba aktivt med att minimera exponeringen för miljö- och hälsofarliga ämnen. Dessutom får det inte förekomma miljö- och hälsofarliga ämnen i Lunds kommuns verksamheter som rör barn och unga.

Kemikalieplanens syfte är att minimera exponering av kemikalier för medborgare i Lunds kommun och framförallt för barn och unga. Åtgärderna i kemikalieplanen ska strukturera arbetet för att nå och underlätta uppföljningen av målen i LundaEko II.

Figur 1: Illustration av koppling mellan kemikalieplanens åtgärder med målen i LundaEko II.

Kemikalieplanens syfte är också att skapa gemensamma prioriteringar inom kommunen och driva utvecklingen av arbetet mot en giftfri vardag. Den ska även verka förebyggande för att minska risker och framtida kostnader orsakade av kemikalier. Det är av stor vikt att kemikalieplanen kompletterar kommunens befintliga handlingsplaner inom miljöområdet och kan fungera som planeringsunderlag för kommunens förvaltningar för att bidra till giftfri miljö.

Andra organisationer och bolag inom kommunen ska i förlängningen kunna använda kemikalieplanen för att underlätta det egna arbetet med att minska kemikaliebelastningen. Planen kan i ett större perspektiv fungera som en katalysator för att öka kunskapen om kemikalier hos alla som bor och verkar i Lunds kommun.

Flera kommuner bedriver ett framgångsrikt kemikaliearbete med stöd av en antagen kemikalieplan, däribland Stockholm, Göteborg, Jönköping och Malmö.

Om kemikalier

Kemikalier används inom många områden i dagens samhälle och spelar därför en stor roll i vår vardag. Det finns mängder av kemiska ämnen i miljontals olika varor och produkter. Endast i Reach förregistrerades ca 143 000 kemikalier och det är endast de som produceras eller importeras till EU i mängder om 1 ton eller mer per år. De senaste 50 åren har förbrukningen av kemikalier ökat markant, från 7 miljoner ton till över 400 miljoner ton kemikalier om året. I många fall har de bidragit positivt till samhällets utveckling och alla kemikalier är inte miljö- och hälsofarliga. Dock saknar vi information om många kemikalier och en del har visat sig leda till miljö- och hälsomässiga problem. Det finns stor osäkerhet kring effekterna av dessa kemikalier på vår hälsa när de tas upp och blandas i våra kroppar och vilken påverkan det kan ha längre fram i livet eller för kommande generationer. Det är därför av stor vikt att vi begränsar, är kritiska och tillämpar försiktighetsprincipen vid användning av kemikalier med miljö- och hälsofarliga egenskaper.

Arbete för att minska kemikalier i vårt samhälle pågår redan nationellt. Regeringen fastslog år 1999 ett antal nationella miljömål baserat på FN:s globala mål för hållbar utveckling. Det nationella miljö kvalitetsmålet som huvudsakligen fokuserar på kemikalier är *Giftfri miljö*. Vid uppföljning av de nationella miljö kvalitetsmålen 2017 gjordes bedömningen att målet Giftfri miljö inte kommer att nås till mål-året 2020. Detta visar att fler nationella och lokala insatser behövs för att nå målet.

Det finns lagstiftning inom området, men för att uppfylla miljö kvalitetsmålet giftfri miljö behöver fler insatser göras. Det är viktigt att kommunerna intar en aktiv roll för att minska användningen av kemiska ämnen med särskilt farliga egenskaper. I de fall, där man inte kan byta ut det kemiska ämnet mot ett bättre alternativ, måste hanteringen ske på ett säkert sätt. Detta gäller även kemiska ämnena som finns i produkter och varor.

Fokus på barn och unga

Kemikalieplanen har ett fokus på barns och ungas hälsa och miljö. De områden som identifieras har kommunen rådighet över och de bedöms ha stor inverkan på barns och ungas miljö och hälsa.

Barn är mer känsliga för kemikalier än vuxna eftersom deras kroppar inte är färdigutvecklade. Efter födseln fortsätter barnens hjärna och immunförsvar att utvecklas, vilket innebär extra känslighet för kemikalier. Barn befinner sig mycket på golvet nära damm där kemikalier ansamlas och de utforskar världen med händer och mun. Dessutom har barn tunnare hud, andas, äter och dricker mer i förhållande till sin vikt, vilket ökar upptaget av kemikalier.

Det är därför viktigt att se över barnens närmiljö och undvika sådant som kan innebära hälsorisk.

Yngre barn ska prioriteras primärt och sekundärt äldre barn på grund av beteendemönster och känslighet.

Varje åtgärd har en ansvarig nämnd eller styrelse och i de flesta fall någon eller några som är samverkande nämnd eller styrelse. Den som är ansvarig driver åtgärden och administrerar indikatorerna i redovisningssystemet Stratsys. Ansvaret innebär inte alltid den största arbetsinsatsen utan kan vara en sammankallande roll för åtgärden. Samverkande nämnd eller styrelse bidrar med kompetens eller ren arbetsinsats.

Det finns en bilaga med alla åtgärder samlade i mer detalj med uppskattade kostnader, tidsramar och indikatorer.

Område 1: Bygg, underhåll och anläggning

Det är extra viktigt att undvika miljö- och hälsoskadliga ämnen i byggmaterial i inomhusmiljön. Enligt studier står byggprodukter för ca 40 % av de kemiska föroreningarna inomhus vilka kan ha cancerframkallande, mutagena, reproduktionstoxiska, hormonstörande eller allergiframkallande effekter. Det kan röra sig om byggprodukter så som lim och fogar, puts och murbruk, isoleringsmaterial, golv, byggskivor, färg samt rör och slangar. Enligt Kemikalieinspektionen är bl. a. formaldehyd ett vanligt förekommande ämne som emitterar från byggprodukter, vilket också har en cancer- och allergiframkallande effekt. Det är relevant med materialval inte enbart vid nybyggnation utan även vid renovering och tillbyggnad.

Vid byggarbetsplatser är det även viktigt att rutiner finns för bland annat hantering av avfall så att det tas om hand på rätt sätt. Kringdrivande plast, så som emballage och frigolit, från bygganläggningar är ett problem och ger upphov till sekundära mikroplaster i naturen.

Produkter innehållande nanopartiklar bör hanteras med försiktighetsprincipen i åtanke.

Rutiner och val av material omfattar även utomhusanläggningar där barn och unga vistas. Anläggningar som konstgräsplaner med gummigranulat och lekplatser med gummiunderlag är dagsaktuella frågor både ur ett hälso- och miljöperspektiv. Val av material, gummiunderlag och konstgräs är frågor som kommunen bör diskuteras över förvaltningsgränserna, t. ex. i LundaKem-gruppen (område 4 åtgärd 4 delåtgärd 2).

Prioriteringar:

- Förskolor
- Skolor
- Fritidsverksamheter
- Inomhusanläggningar för barn t.ex. idrottshallar
- Utomhusanläggningar ämnade för barn t.ex. skolgårdar, utegårdar till förskolor, lekparker, fotbollsplaner m.m.

Åtgärder

Försiktighetsprincipen skall tillämpas vid nybyggnation, renovering, markanvisningar och skötsel samt anläggning av utemiljöer. Material som handlas in bör krav-ställas gällande innehåll av miljö- och hälsofarliga kemikalier. Det är även relevant att registrera en byggnads eller anläggnings material, dess placering och kemiska innehåll. Att föra loggbok vid byggen, renoveringar och anläggningar är därmed ett bra verktyg. Bygga relationer och föra dialog med entreprenörer och leverantörer, där man tydliggör Lunds kommuns inställning till kemikaliefrågan är viktigt.

1 Kontroll över kemikalieanvändning

Gemensam kemikalielista för hela kommunen, etablera arbetsgrupp och substitution.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Inventera kemikalielistor.	MN / Alla	Delmål 3.2
Etablera arbetsgrupp - KEMGRUPP. Diskutera substitutioner och lösningar för att minska hälsofarliga ämnen.	MN / KS och alla	Delmål 2.1 Delmål 3.1
Utreda databas för Lunds kommuns kemikalierregistrering. Därefter beslut.	SN / TN, MN, KS och alla	
Handla upp databas. (Beroende av beslut)	KS / SN, MN och UN	
Alla kemikalier registreras av respektive förvaltning.	Alla	

2 Upphandlingskrav, bygg

Ställa kemikaliekrav vid upphandling av byggmaterial, entreprenader, markanvisningar samt material till anläggningar inne och ute.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Definiera gemensamma kemikaliekrav att använda vid upphandling. (nybyggnation eller ombyggnad)	SN / TN, MN och KS	Delmål 2.3 Delmål 1.1 Delmål 2.1 Delmål 2.2 Delmål 3.1 Delmål 3.2
Sunda Hus A och B (C där det är nödvändigt), Upphandlingsmyndighetens krav eller motsvarande kan användas.		
Använda ovanstående krav vid upphandling. (nybyggnation eller ombyggnad)		
Använda avancerade, spjutspets eller ytterligare krav som tilldelningskriterier, för att driva marknaden framåt.		
Ställa kemikaliekrav tidigt i processen vid markanvisning och exploateringsavtal. (i enlighet med Boverkets byggregler)	TN	
Ställa krav vid underhåll och renoveringar. Ta fram rutin för detta.	SN / TN	
Uppföljning av upphandlingar		

3 Utemiljö

Minimera kemikalieanvändning i utemiljöer och då även i använda material.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Ersätta bensin och dieseldrivna maskiner med fossilbränslefria alternativ, exempelvis eldrivna.	TN / SN	Delmål 3.2 Delmål 2.1 Delmål 2.3 Delmål 3.1
Ogräsbekämpning och skadedjursbekämpning:		
<ul style="list-style-type: none"> • Mekanisk • Termisk • Minska kemiska bekämpningsmedel, inklusive ogräsättika, inom prioriterat område 		
Välj material utan tillsatta kemikalier, t ex lärk istället för impregnerat trä (undvik trä med hög klimatpåverkan)		
Utreda möjligheter att återanvända material som t ex sand i utemiljöer.		

4 Gummiunderlag och konstgräs

Utred användning och skötsel av gummiunderlag och konstgräs, för att minimera användning och undersöka alternativa material.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Tillsvidare inte anlägga några nya konstgräsplaner och minska inköp av granulat genom ökad återanvändning av redan befintlig sådan. Om möjligt ska alternativa material såsom kokosflis eller liknande användas vid återfyllnad av konstgräsplaner.	KOF / TN och SN	Delmål 3.1 Delmål 2.1 Delmål 2.3 Delmål 3.2
Gummiunderlag används endast för att uppfylla tillgänglighetskraven.		
Utredning av gummiunderlag och konstgräs <ul style="list-style-type: none"> • Finns det material att använda med bibehållen tillgänglighet • Driftskostnader, undersök kostnad anläggning och driftskostnad • Jämföra material, slitage och möjliga miljö- och hälsopåverkan 		
Ställa kemikaliekrav på gummiunderlag och konstgräs i de fall det behöver användas.		
Rutiner tas fram för underhåll av gummiunderlag och konstgräs.		

5 Rutiner och samverkan

Ta fram olika rutiner och processer för att arbeta med kemikaliefrågan såsom att uppdatera rutiner och styrande dokument samt upprätta samarbete över förvaltningsgränserna.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Kemikalier skall inkluderas i befintliga rutiner och styrande dokument.	SN och TN	Delmål 1.1 Delmål 2.1 Delmål 2.3 Delmål 3.1 Delmål 3.2
Möten mellan förvaltningar för att samverka i frågan. (T. ex. föreläsningar kring kemikalier på stormöten där alla får samma information.)	SN och TN / MN	

6 PVC-golv

Inventera PVC-golv inlagda i förskoleverksamheter, utreda alternativa material och ta fram en plan för byte till bättre material.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Inventera PVC-golv inlagda i förskolor.	SN / BSN	Delmål 3.2 Delmål 2.1 Delmål 2.2 Delmål 2.3 Delmål 3.1
Utreda alternativa material.		
Plan för byte tas fram, där beräknad kostnad framgår.		
Byte av PVC-golv mot bättre material enligt underhållsplanen.		

Område 2: Förskola, skola och fritidsverksamheter

Barnen vistas stor del av sin tid inomhus i förskolan, skolan och fritidsverksamheter. I dessa verksamheter har kommunen möjlighet att påverka och minska barnens exponering för kemikalier i inomhusmiljön. Miljö- och hälsoskadliga ämnen emitterar från bland annat leksaker, inredning, madrasser och textilier såväl som från fasta inventarier som plastgolv och färg. Kemikalier sprids till luft och ansamlas i damm, därför är en fungerande ventilation och rutiner för städ och tvätt viktiga. Det är positivt att barnen spenderar mer tid utomhus, där luftvolymen innebär minskad exponering. Det finns också material med miljö- och hälsofarliga kemikalier utomhus, som gamla bildäck, mjuka bollar och olika träinstallationer med olämplig impregnering.

Idag finns mycket vägledning som stöd för att arbeta för en kemikaliesmart miljö inom skola och förskola. Både Naturskyddsföreningen och Håll Sverige Rent ger ut gratis information och material samt tips på kemikaliesmarta aktiviteter för förskola och skola. Det finns även kostnadsfria utbildningar för pedagoger tillgängliga på internet från Upphandlingsmyndigheten och Kemikaliecentrum i Stockholms kommun.

Prioriteringar

- Tid utomhus
- Leksaker
- Skapandematerial
- Hygienartiklar och handskar – skötbord
- Vilostundsmaterial t ex madrasser
- Rutiner för städ och innehåll i rengöringsmedel
- Rutiner för tvätt och innehåll i tvättmedel
- Inredning – dukar, soffor, gardiner och mattor
- Inomhusmiljö - fast inredning
- Ventilation
- Håll Sverige Rent – kemikaliepaket, involverar barnen

Åtgärder

Under 2015-2017 har många pedagoger, framförallt förskollärare, inom Lunds kommun fått utbildning och verktyg för att minska kemikalieexponeringen i förskola och skola. I kemikalieplanen ska detta arbete fortskrida genom nya åtgärder och stöd.

Verksamheter anordnade för barn och unga av kommunen, såsom förskola, skola och olika typer av fritidsverksamheter är alla relevanta att arbeta med för att minska kemikaliebelastning. Inom detta område avses fritidsverksamheter, såsom fritidshem och öppna fritidsverksamheter, som kommunen anordnar.

1 Uppdatera rutiner

Ta fram övergripande rutiner där man systematiserar arbetet som t.ex. städrutiner, utrensningrutin och introduktion av nyanställda.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Revidera övergripande standardrutin för städning i samverkan med berörda förvaltningar.	BSN / KOF, UN, SN och MN	Delmål 1.1
Upprätta övergripande standardrutin för initial och återkommande utrensning.	BSN / KOF, UN och MN	Delmål 3.2
Uppdatera rutin för informera om giftfri förskola och kemikalieplanen för nyanställda och anställda.		

2 Håll Sverige Rent – kemikalier

Introducera och använda Håll Sverige Rents material gällande kemikalier, eller motsvarande pedagogiskt material med liknande innehåll, för förskola, skola och i den utsträckning som möjligt i lämpliga fritidsverksamheter.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Använda HSR material (eller motsvarande) för kemikaliesmart förskola.	BSN	Delmål 1.1
Använda HSR material (eller motsvarande) gällande kemikalier förskoleklass-gymnasiet.	BSN / UN	Delmål 3.2
Använda HSR material (eller motsvarande) gällande kemikalier inom fritidsverksamhet?	BSN / KOF	

3 Utrensning

Arbeta med utrensning i skolan och fritidsverksamheter.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Plan för vilka salar/verksamheter som ska omfattas.	BSN / UN och KOF	Delmål 3.2
Genomföra utrensning.		Delmål 1.1

4 Miljösamordnare och miljöombud - utbildning och nätverk

Arbeta med att öka kunskapen inom de egna verksamheterna genom att använda sig av nätverket med befintliga miljösamordnare och miljöombud, vilket också kan innefatta elever.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Miljösamordnare och miljöombud utbildas i kemikaliefrågan, vilket också kan innefatta elever.	BSN / KOF, UN, KS och MN	Delmål 1.1 Delmål 3.2
Utbildning för inköpsansvariga.	BSN / KOF, UN, KS och MN	Delmål 2.3 Delmål 1.1 Delmål 3.2

Område 3: Upphandling

Offentlig upphandling är ett viktigt styrmedel för att minska risker i barns vardag. Att ställa kemikaliekraav vid upphandling är ett sätt att driva företag till att utöka utbudet och produktionen av kemikaliesmarta produkter och tjänster. Det bör leda till att det blir lättare för inköpare och beställare att "välja rätt". I Sverige upphandlar den offentliga sektorn för mer än 600 miljarder kronor per år, vilket gör upphandling till ett starkt styrmedel. Dagens konsumtion innebär ökad kemikalie- och varuproduktion, vilket medför spridning av kemikalier. Detta är inte förenligt med ett hållbart samhälle. Med tydliga kemikaliekraav vid upphandling och ökad dialog med leverantörer minskas kemikaliebelastningen.

Produkt-grupper som går till verksamheter med barn och unga ska prioriteras. Det gäller produkter som är i nära kontakt med barn direkt eller indirekt såsom tallrikar och glas, leksaker och inredning (madrasser, stoppade möbler, lösa mattor och gardiner)

Prioriteringar

- Leksaker
- Skapandematerial
- Sportprodukter
- Köksmaterial (äta av och ur och redskap för tillagning)
- Vilostundsmaterial t ex madrasser
- Skötbord med tillhörande sköartiklar
- Samtlig inredning som används på förskolor, skolor och fritidsverksamheter
- Textilier
- Elektronik
- Städkemikalier
- Mat (ex bisfenolfria förpackningar)

Åtgärder

På Upphandlingsmyndighetens hemsida framgår det hur viktig kravställning i upphandling är för att nå det nationella miljömålet "Giftfri miljö": "En del i arbetet med att nå detta miljömål är Kemikalieinspektionens arbete med en handlingsplan för en giftfri vardag.". Detta belyser vikten av att stärka miljö- och hälsoaspekterna i den offentliga upphandlingen genom att kemikaliekraav införs. Miljökompetens inom upphandlingens organisation skulle ge stor effekt för kommunens arbete för att minska miljö-och hälsofarliga ämnen, medföra ett effektivt arbetssätt och ekonomiska besparingar.

Vidare är det viktigt att inköpare samt beställare "väljer rätt" och handlar på avtal när man gör sina inköp till respektive verksamhet. Upphandlingar som rör byggområdet hanteras under Område 1 Bygg, underhåll och anläggning.

1 KemikaliekraV vid upphandling

Använda Upphandlingsmyndighetens kemikaliekraV där det finns kraV framtagna. I övrigt kan kriterier hämtade från miljöcertifieringar användas.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Ställa kemikaliekraV vid upphandling.	KS	Delmål 2.2
Ställa kraV på inga tillsatta mikroplaster i relevanta produkter.		Delmål 2.1 Delmål 2.3 Delmål 3.2
		Delmål 2.3

2 Tilldelningskriterier vid upphandling av prioriterade varor

Hårdare kemikaliekraV ställs som tilldelningskriterier vid upphandling av prioriterade varor, för att visa önskad riktning för branschen.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Välja ut prioriterade varor.	KS / MN	Delmål 2.2
Använda spjutspets eller särskilda kraV som tilldelningskriterier på dessa varor.		Delmål 2.1 Delmål 2.3 Delmål 3.2

3 Upphandlade avtal ska innefatta att leverantören betalar för ev. analys

Prioriterade avtal ska innefatta att leverantör ska betala för analyser gjorda för att följa upp upphandlingen.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Specificera relevanta varugrupper att prioritera. (exempelvis leksaker, madrasser, inredning och material i kontakt med mat)	KS / MN	Delmål 2.3
Lägg in kravet i relevanta Upphandlingar.		Delmål 2.1 Delmål 3.2
Välja produkter och analyser att genomföra.		

4 Redovisning av leverantör

Leverantören ska vid avrop redovisa om SVHC-ämnena och hormonstörande ämnen från SIN-listan ingår i halter över 0,1 % i varan eller inte finns i varan alls.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Efterfråga denna information i avrop.	KS	Delmål 2.3 Delmål 2.1 Delmål 3.2

5 Miljökompetens inom Upphandlingen

Till kommunens upphandling bör knytas miljökompetens.

En miljökompetens knuten till upphandlingen finns i andra kommuner och detta har visat sig effektivt för att arbeta med upphandling som ett pådrivande verktyg i miljöarbetet. Dessutom har man sett ekonomiska vinster med detta upplägg.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Arbeta för att få miljökompetens inom upphandlingen alternativt upprätta rutin. (Arbeta för att få miljökompetens t. ex. genom att: • Använda befintliga tjänst/tjänster på enheten och utbilda. • Tillsätta ledig tjänst med önskad kompetens. • Ny tjänst.)	KS / MN	Delmål 2.3 Delmål 1.1 Delmål 2.1 Delmål 3.2

6 Markera kemikaliesmarta produkter

Arbeta för möjlighet att märka kemikaliesmarta produkter i kommunens e-handelsdatabas i framtiden.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Utred markering för kemikaliesmarta varor i e-handelsplattform.	KS / MN	Delmål 2.3 Delmål 1.1 Delmål 2.1 Delmål 3.2
Ny markering läggs in i e-handelsplattform.	KS	

7 Nätverk för inköpare

Återuppta nätverk och kommunicera avvikelser i köptrohet till inköpare.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Återuppta nätverk för inköpare och utbildningar som omfattar hur man gör inköp, hållbarhetsaspekten och e-handel.	KS / alla	Delmål 1.1
Kommunicera avvikelser i köptrohet till ansvarig inköpare, för att förbättra köptroheten.		Delmål 2.1 Delmål 2.3 Delmål 3.2

8 Utredning och begränsning av beställare

Inventera antalet beställare, registrera och minska eventuellt antalet.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Göra upp ett register över alla beställare som finns.	KS / alla	Delmål 1.1
Göra en översikt över en önskad mängd beställare alternativt begränsa antalet beställare.		Delmål 2.1 Delmål 2.3 Delmål 3.2
Utbilda beställare alternativt gör ett informationsmaterial för beställare.		

Område 4: Information

En förutsättning för att minska kemikaliebelastningen i samhället är att frågan lyfts och kunskaps sprids i hela samhället. Miljöförvaltningen och kommunkontorets miljöstrategiska enhet har etablerade kontaktvägar med verksamheter i kommunen, verktyg för att sprida information och därmed möjlighet till påverkan i kemikaliearbetet.

Inom miljöförvaltningen finns redan ett etablerat arbete och kontaktnät med ansvariga för verksamheter där barn vistas och spenderar sin tid exempelvis förskolor, skolor och fritidsverksamheter. Dessa kontaktytor bör utnyttjas för att följa upp och stödja områden inom kemikalieplanen.

Inom detta område kan enade insatser kring information, samverkan och utbildning utföras. Miljökompetensen bör också användas i olika stödjande funktioner för andra berörda förvaltningar och enheter. Det är också viktigt att lyfta frågan i olika sammanhang, för att öka medvetenheten kring problematiken och sprida kunskap.

Prioriteringar

- Verksamheter som rör barn och unga
- Informationsinsatser
- Samverkansinsatser

Åtgärder

Det är viktigt att arbetet med åtgärderna i alla grupper stöttas med kontaktnät och olika informations- samt utbildningsinsatser. Inom informationsområdet finns åtgärder som uppfyller detta syfte genom att bilda nätverk för att underlätta kommunikationen och göra utbildningsinsatser gällande kemikalieproblematiken. Inom detta område ska olika sociala medier användas för att sprida information. Resultatet av den årliga miljöredovisningen för målen i LundaEko II används med fördel för planering av inriktning av kommande års informationsinsatser.

1 Beakta kemikalieplanens syften i miljöförvaltningens verksamhetsplan

Det ska tydligt framgå i verksamhetsplanen vad som avses att göras kommande år för att främja arbetet med kemikalieplanen och dess genomförande.

Denna åtgärd kan innebära att delta i olika projekt med tydlig koppling till syftet av kemikalieplanen. Det kan också innebära att göra egna projekt med informationsinsatser, undersökning av olika frågor och för att belysa goda exempel.

Exempel på möjliga projekt:

- Material i kontakt med livsmedel
- Rutiner inom Förskola/skola
- Ventilation på förskola/skola
- Uppföljning av åtgärder inom andra områden
- Substitution

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Planerade projekt	MN	Delmål 2.1 Delmål 1.1 Delmål 2.3 Delmål 3.1 Delmål 3.2

2 Informationsmaterial

Ta fram olika informationsmaterial, som kan användas i utskick, projekt, delas ut vid evenemang och läggs ut på sociala medier.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Ta fram material.	MN / KS	Delmål 1.1
Tryck material och/eller publicera på IT-plattform.		Delmål 2.1 Delmål 2.3 Delmål 3.1 Delmål 3.2

3 Utbildningsinsatser

Arbeta med olika utbildningsinsatser, som kan vara riktade mot specifika verksamheter, politiker, kollegor och allmänheten.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Planera årliga insatser. Vad, hur och för vilka.	KS / MN	Delmål 1.2 Delmål 1.1 Delmål 2.1 Delmål 3.2
Genomföra insats.		
Följa upp insatsen och utvärdera.		

4 Samverkan och bilda nätverk

Bilda olika nätverk och tydliga kommunikationsvägar för kemikalieplanen för att stödja arbetet enligt kemikalieplanen.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Delta i olika nätverk regionalt och nationellt.	MN / KS	Delmål 1.2 Delmål 1.1 Delmål 2.1 Delmål 3.2
Starta grupp för arbete mellan förvaltningar, frågor kring kemikalier och åtgärder i planen.		
Starta expertgrupp med externa medlemmar för de svåra frågorna inom kemikalieområdet. (främst e-mail grupp, möte behovsbasis)		
Använda miljöombud och miljösamordnare för att sprida information.	KS / MN	

5 Evenemang

Delta och anordna evenemang, både större och mindre, för att sprida information.

Delåtgärd	Ansvarig (Ansvarig / samverkan)	LundaEko II mål
Planera evenemang för året.	KS / MN	Delmål 1.2 Delmål 1.1 Delmål 2.1 Delmål 3.2
Delta i 1-2 evenemang under året.		
Genomföra eget evenemang under året. Minst ett per år.		

Ämnen och områden av intresse

Miljö- och hälsofarliga kemikalier

Kemikalieplanen ska ge verktyg för kommunens arbete med att fasa ut kemikalier med miljö- och hälsofarliga egenskaper.

Det är opraktiskt att arbeta med en lista över specifika kemikalier, då denna snabbt skulle bli inaktuell. Därför utgår Lunds kommuns kemikalieplan från ämnens egenskaper. I en bilaga redovisas prioriteringar utifrån egenskapskriterierna som ska ligga till grund för kommunens kemikalieplan. Detta ska tillämpas både på varor och kemiska produkter.

Listan med egenskapskriterier utgår bland annat ifrån kandidatförteckningen i Reach-förordningen och Kemikalieinspektionens prioriteringsguide PRIO. Dessa två tillsammans med SIN-listan (beskrivs nedan) är termer som är centrala i kemikalieplanen.

Kemikalieinspektionens PRIO-verktyg delar in särskilt farliga kemiska ämnen i utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen utifrån kriterier i inneboende egenskaper eller faror. Utfasningsämnena har definierats av Kemikalieinspektionen utifrån särskilda kriterier och har så pass miljö- och hälsofarliga egenskaper att de ska fasas ut eller undvikas helt. Prioriterade riskminskningsämnen ska till följd av deras egenskaper ges särskild uppmärksamhet och ska riskbedömas i varje enskild hantering.

Det kan vara av stor vikt att arbeta med kemikalier i grupper, då det minskar risken för att ett oönskat ämne byts ut mot ett annat med liknande egenskaper. Som exempel kan nämnas bisfenol A, som tillhör en stor grupp av bisfenoler, där flera befaras vara lika hälsoskadliga som bisfenol A.

Hormonstörande ämnen

Hormonstörande ämnen ska prioriteras i kemikalieplanen, då de kan ha stor påverkan på kroppens hormonsystem redan vid mycket låga doser. Fosterstadiet är det mest kritiska skedet för exponering av hormonstörande ämnen, då de kan ge negativa effekter långt senare i vuxen ålder.

Idag finns inga beslutade EU-gemensamma kriterier för hormonstörande ämnen. I väntan på dessa kriterier ska hormonstörande ämnen från ChemSecs (international chemical secretariat) SIN-lista betraktas som hormonstörande i kommunens interna kemikalieplan. SIN-listan skapas med gemensamma krafttag av olika miljöorganisationer och granskas av opartiska experter. Syftet med listan är att snabba på arbetet med mot en giftfri miljö. SIN-listan är snabbare än kandidatförteckningen på att identifiera miljö- och hälsofarliga ämnen, därför kan de organisationer som vill vara i framkant i sitt miljöarbete använda den. SIN-listan innehåller 912 ämnen jämfört med kandidatförteckningens 174 ämnen. ChemSec har långt tidigare identifierat 94 % av ämnena på kandidatlistan.

SIN-listan anses därför som ett relevant verktyg att använda i arbetet för att definiera hormonstörande ämnen.

Tabell 1: Exempel på hormonstörande ämnen eller grupper:

Ämne el grupp	Användning	Förekomst
Bisfenol A med flera andra bisfenoler (som är misstänkt hormonstörande)	Används vid framställning av polykarbonat och epoxiplaster samt hårdgörare i andra plaster	Skålar och bringare (köksmaterial) Kvitton Konservburkar rör som används i byggbranschen m.m.
Ftalater	Mjukgörare i plaster	Bollar Konstläder Plastgolv Elsaddar Plasttryck på kläder m.m.
Polybromerade difenyletrar (PBDE)	Tillsätts i brännbara material för att minska spridningen av en brand s.k. flamskyddsmedel.	Textilier och plaster Möbler Gummikablar och elektronik Fordon m.m.

Mikroplaster

Mikroplastens utbredning i miljön har uppmärksammats under de senaste åren. Mikroplast är ett samlingsnamn för små plastfragment mellan 1nm till 5mm, varav de minsta är i nano-storlek. Det finns primära och sekundära källor till mikroplast. Primära källor är de plast som tillverkas som små pellets eller korn för industrin. Sekundära källor bildas oavsiktligt vid slitage och nedbrytning av olika plast- och gummiföremål.

Tabell 2: En översikt över källor till mikroplast.

	Primär mikroplast	Sekundär mikroplast
Utsläppskällor	Industriell produktion och hantering av primärplast Hygienprodukter och kosmetika.	Väg- och däckslitage Konstgräsplaner och gummiastfalt Nedskräpning Båtbottenfärg Textiltvätt av syntetfiber.

De största delarna av mikroplast hamnar i dagvattnet som leds ut till haven. En studie visar att det idag finns sex gånger mer mikroplast än djurplankton i haven. Under år 2015 producerades 322 miljoner ton plast globalt varav 90 % framställdes av fossil råvara. Mikroplasterna misstas för föda och kan dra till sig kemikalier och därmed utveckla miljö- och hälsofarliga egenskaper. Ny forskning visar att mikroplaster även finns i slam från reningsverk och blir ett problem när slammet sprids på åkermark, där man sett effekter på dagmask.

Arbetet för att minska mikroplaster är därför en viktig del i Lunds kommuns miljöarbete och ska jämföras med andra oönskade kemikalier.

Nanomaterial

Ett annat material som är aktuellt är nanomaterial. Allt fler produkter innehåller nanopartiklar, vilket medför en del betänkligheter. Nanomaterial eller nanopartiklar är ett samlingsnamn för mycket små partiklar. Det går att hitta lite olika definitioner för nanopartiklar dock verkar de flesta definiera storleksordningen som 0,1-50 nm i någon ledd, vilket motsvarar 0,000 000 1 mm – 0,000 050 mm.

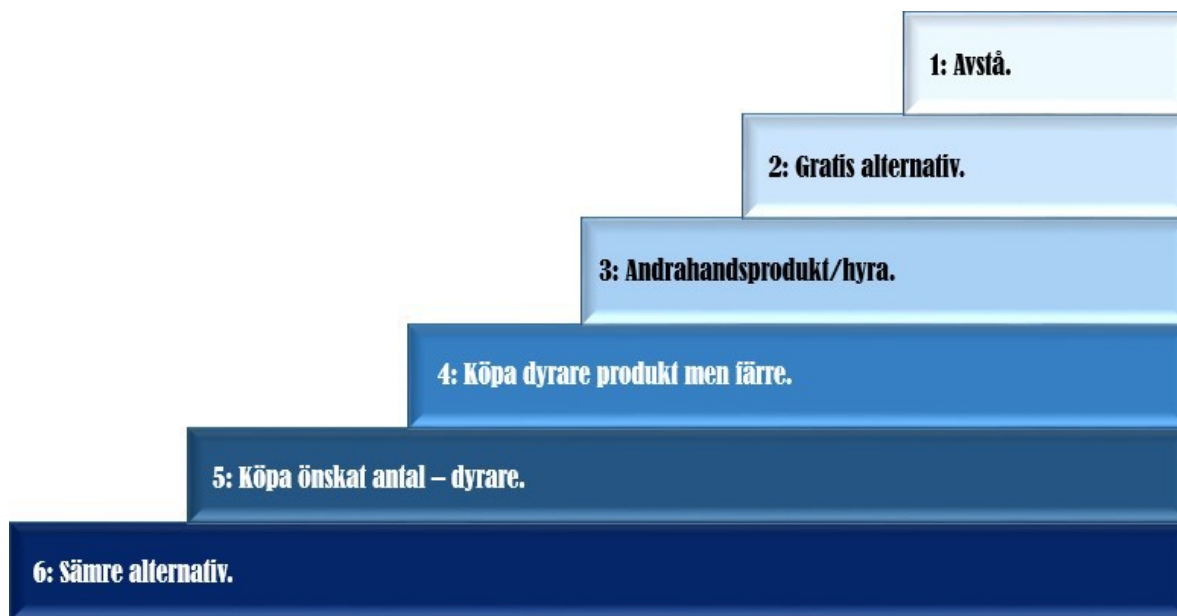
Nanomaterial framställs för att man vill utnyttja dess speciella egenskaper och de används i många olika typer av produkter såsom färg, kosmetika, textilier, sportredskap och elektroniska produkter.

Den extremt lilla storleken innebär att ett ämne kan få helt andra egenskaper när det förekommer som nanomaterial än i sin vanliga form. De speciella egenskaper som ett nanomaterial har kan innebära ökade risker för människor och miljö. Inte bara de tekniska egenskaperna, utan även de farliga egenskaperna kan förändras. Nanomaterial kan tas upp, spridas och verka i kroppen och i miljön på annat sätt än ämnena i sin normala storlek.

Riskerna med nanomaterial behöver utredas vidare och vi behöver följa utvecklingen och lagstiftningen på området. När det gäller nanomaterial vet vi ännu mycket litet. Därför bör vi hantera det i enlighet med försiktighetsprincipen.

Hållbar utveckling/Giftfria kretslopp

Åtgärderna i kemikalieplanen verkar också för att uppnå giftfria kretslopp. I förlängningen är giftfria kretslopp kopplat till en hållbar utveckling och vidare till problemen som finns med det konsumtionssamhället vi har idag. Som en följd av detta har en konsumtionstrappa tagits fram som ett verktyg att använda vid inköp till olika verksamheter.

Figur 2: Konsumtionstrappan är framtagen för att använda som ett verktyg vid inköp till sin verksamhet.

Det finns likheter med den välkända avfallstrappan. Det är meningen att trappan ska främja eftertanke innan inköp och även att inget inköp sker. Vid minskad konsumtion minskar även kemikaliepåverkan, då det påverkar behovet av produktion och resursåtgång.

Mål och uppföljning

Övergripande mål

Kemikalieplanen syftar i förlängningen till att nå målen i LundaEko II. Dessa övergripande mål sätter kursen för i vilken riktning vi ska arbeta med frågan. Målen som är centrala för kemikalieplanen är inom område 3 i LundaEko II. 'Minska kemikaliebelastningen för Lundabon'. Dock är mål 1 och 2 inom områdena 'Motivera flera' och 'Hållbar utveckling' högst aktuella i kemikalieplanen.

Styrande mål med uppföljning

Varje åtgärd har indikatorer, vilka är utformade så att de ska kunna utvärderas eller mätas. Uppföljning görs i Stratsys av den ansvariga förvaltningen.

Uppföljning av de olika kommunala miljömålen görs årligen av kommunstyrelsen. Denna uppföljning kan sedan användas som ett av kriterierna för att välja områden för olika informationsinsatser under nästföljande år.

Uppföljning av arbetet med åtgärderna knutna till kemikalieplanen följs upp årligen av miljönämnden. Detta för att i mer detalj se hur arbetet framskrider.

Revision och framtid

Planen bör revideras minst vart tredje år för att hålla kemikalieplanen så aktuell som möjligt. Vid uppdatering av kemikalieplanen läggs nya aktuella åtgärder in, för att säkerställa att kommunens arbete kring miljömålet giftfri miljö drivs framåt. Kemikalieplanen ska revideras av miljönämnden.

En lista över nya åtgärder upprättas, uppdateras och används löpande, av kemikalieplansansvariga på miljöförvaltningen under kemikalieplanens giltighetstid, 2018- 2020.

I nästa version av kemikalieplanen är det troligt att nya områden behandlas och att befintliga områden avancerar sina åtgärder för att driva arbetet framåt. Desto mer kemikalieplanen utvecklas bör den bidra till att alltmer öka medvetenheten om kemikalieproblemet bland de som verkar och bor i Lunds kommun.

Kemikalieplanen kan öka samarbetet mellan förvaltningar och öppna upp nya kommunikationsvägar mellan dessa, som en synergieffekt.

Så har vi jobbat med planen

2014 fick miljönämnden i uppdrag av Kommunfullmäktige att ta fram underlag till en kemikalieplan för Lunds kommun. Våren 2016 tilldelades miljönämnden en budget för framtagandet varefter det faktiska arbetet vidtog. Arbetet med planen har bland annat genomförts med hjälp av arbetsgrupper med representanter från berörda förvaltningar.

Avgränsningar och kopplingar till andra dokument och planer

Kemikalieplanen har en naturlig koppling till några befintliga mål och styrande dokument från internationella mål till LundaEko II. Planen avgränsas till de områden som kommunen har rådighet över. Dock är andra organisationer och bolag välkomna att använda kemikalieplanen i sitt kemikaliearbete. I de fall där kommunen inte har rådighet är det en viktig uppgift att påverka genom informationsinsatser och ingå i samarbeten för att lyfta frågan på regional och nationell nivå. En del områden omfattas redan av andra befintliga planer, regionala program eller etablerad tillsyn.

Styrande dokument

Kemikalieplanen kommer inte att inbegripa förorenad mark, luftföroreningar, dagvatten, vatten och avlopp, spridning av slam, avfall eller ekologisk mat. Dessa ingår i befintliga planer eller program.

Relevanta mål

Kemikalieplanen syftar till att skapa en bättre miljö kvalitet och bidra till att nå existerande globala, nationella, regionala och kommunala mål.

LundaEko II

LundaEko II ska vara vägledande i kommunens miljöarbete. LundaEko II har åtta prioriterade områden med mål och delmål definierats. Kemikalieplanen har en direkt koppling till framför allt Område 3. Minskad kemikaliebelastning, vars mål är definierat enligt följande: *”Värna Lundabornas hälsa och miljön genom att minimera exponeringen för miljö- och hälsofarliga ämnen.”* De andra områdena som kemikalieplanen har en koppling till är 'Engagera flera' och 'Hållbar konsumtion'.

Nationella mål

Generationsmålet och dess utgångspunkt att förutsättningarna för att nå miljöproblemen inom en generation ska vara en drivande faktor för kemikalieplanen.

"Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser." Generationsmålet

Åtgärderna i planen ska verka för att nå det nationella miljömålet Giftfri miljö som syftar till att minska kemikalier i samhället.

I Naturvårdsverkets rapport om den årliga uppföljningen av Sveriges nationella miljömål 2017, framgår det att miljömålet inte kommer att nås och åtgärder för en giftfri miljö kommer att behövas även efter 2020 i Sverige, inom EU och internationellt. I rapporten framgår även behovet av fokus på barn och att det behövs information om kemikaliers förekomst i material och varor genom varans hela livscykel.

"Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna." Miljömålet Giftfri miljö

Internationella mål

Giftfri miljö kan kopplas till åtta av FNs globala utvecklingsmål och utvecklingsagendan Agenda 2030.

2. Ingen hunger

3. God hälsa och välbefinnande

6. Rent vatten och sanitet för alla

8. Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt

11. Hållbara städer och samhällen

12. Hållbar konsumtion och produktion

14. Hav och marina resurser

15. Ekosystem och biologisk mångfald

Lagstiftning

Lagstiftningen som reglerar varor och kemiska produkter ändras och uppdateras med tiden, vilket sker långsamt i jämförelse med kemikalieindustrins utveckling. Lunds kommun vill genom kemikalieplanen sätta högre krav och på det sättet försöka ligga steget före lagstiftningen. Kemikalieplanen ska även kunna vägleda kommunen vilka områden som är prioriterade för att uppnå störst effekt. Kommunens uppgift är även att öka kunskapen om kemikalier hos invånare och verksamhetsutövare inom kommunen.

EU-lagstiftning

Kemikalier regleras huvudsakligen genom EU-förordningar, t ex Reach ((EG) nr 1907/2006) som är den mest omfattande kemikalielagstiftningen i världen och gäller över svensk lag. Tillverkare och importörer ansvarar för att de ämnen som tillverkas, släpps in och används på europeiska marknaden, inte ska ha skadliga effekter på människors hälsa och miljön, enligt Reach.

Enligt artikel 33 i Reach-förordning (EU) nr 1907/2006 har konsumenten rätt till information om en vara innehåller något av ämnena på EU:s lista över särskilt farliga ämnen, den så kallade kandidatförteckningen. Återförsäljaren ska kunna tala om ifall den innehåller något särskilt farligt ämne och i så fall vilket. Det ska ske utan kostnad och inom 45 dagar från det att informationen efterfrågas. Återförsäljaren ska få samma information om varan från tillverkaren eller importören vid leverans.

Nedan följer ett urval av andra EU-förordningar och direktiv, som är aktuella idag, inom kemikalieområdet:

- ♣ *Leksaksdirektivet- det mest omfattande regelverket för leksaker*
- ♣ *RoHS-direktivet (2011/65/EU) - elektrisk och elektronisk utrustning*
- ♣ *Biocid-förordningen (EU) 528/2012*
- ♣ *Förordning för tvätt- och rengöringsmedel (EG) nr 648/2004*
- ♣ *POPs-förordningen (EG) nr 850/2004 – reglerar användning av vissa långlivade organiska föreningar i både kemiska produkter och varor*
- ♣ *CLP-förordningen (EG) nr 1272/2008*
- ♣ *Förpackningsdirektivet (94/62/EG)*
- ♣ *Batteridirektivet (2006/66/EG)*

Många produkter måste vara CE-märkta för att få säljas i EES-området (EU, Island, Lichtenstein och Norge), gäller produkter både importerade och tillverkade inom EES. Märkningen visar att produkten uppfyller EUs normer för säkerhet, hälsa och miljöskydd.

Svensk lagstiftning

Svensk lag som miljöbalken och arbetsmiljölagen, med underställda lagar och förordningar förhåller sig till och kompletterar EU-lagstiftningen. Exempel på detta är miljöbalkens allmänna hänsynsregler – kunskapskravet, försiktighets- och produktvalsprincipen, som gäller för verksamhetsutövare. Produktvalsprincipen innebär bl. a. skyldighet att undvika att använda eller sälja sådana kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan befaras medföra risker för människors hälsa eller miljön, i de fall de kan ersättas med produkt som anses vara mindre farliga. Lagstiftningen är komplex men inte tillräcklig för att nå det nationella miljömålet giftfri miljö. Dessutom finns brister i efterlevnaden och den kunskap som behövs. Andra styrmedel och åtgärder är därmed viktiga.

Försiktighetsprincipen från miljöbalken bör vara i fokus när vi arbetar med åtgärderna i kemikalieplanen.

Flera förordningar och föreskrifter, meddelade med stöd av miljöbalken, reglerar kemikalier direkt eller indirekt och innehåller ofta regler som bara gäller i Sverige. Exempel är förordning om farliga ämnen i elektrisk och elektronisk utrustning (2012:861), om kosmetiska produkter (2013:413) och om verksamhetsutövares egenkontroll (1998:901).